

DOI: 10.15276/ETR.03.2020.1
 DOI: 10.5281/zenodo.4436779
 UDC: 338.439.224:636.085(477)
 JEL: M21, O13, O30, Q01, Q22, R11

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КОМБІКОРМОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT AS THE BASIS OF FORMATION OF THE COMPETITIVENESS MANAGEMENT MECHANISM OF FEED ENTERPRISES IN THE BLACK SEA REGION OF UKRAINE

Nataliya J. Basiurkina, DEcon, Professor
 Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine
 ORCID: 0000-0001-9342-8863
 Email: nbas@email.ua

Received 23.05.2020

Басюркіна Н.І. Інноваційний розвиток як основа формування механізму управління конкурентоспроможністю комбікормових підприємств Причорноморського регіону України. Науково-методична стаття.

На основі аналізу ринку комбікормів і узагальнення практичного досвіду комбікормових підприємств Причорноморського регіону України доведено необхідність їх інноваційного розвитку для досягнення стабільності і підвищення конкурентоспроможності. Наведено приклад впливу інноваційного проекту виробництва кормового борошна з мушлі рапани чорноморської на збільшення конкурентних переваг підприємств агропродовольчої сфери Причорноморського регіону України. Розраховано обсяги споживання і визначено прибутки від виробництва і реалізації комбікормів з додаванням борошна з мушлі рапани в Україні і Причорноморському регіоні. З урахуванням ризиків проекту сформовано стратегію стійкого розвитку комбікормових підприємств. Доведено необхідність створення науково-виробничого кластеру з молосківництва на базі Одеської національної академії харчових технологій

Ключові слова: механізм управління, конкурентоспроможність підприємства, стійкий розвиток, комбікормове виробництво, агропродовольча сфера, регіон

Basiurkina N.J. Innovative development as the basis of formation of the competitiveness management mechanism of feed enterprises in the Black Sea region of Ukraine. Scientific and methodical article.

Based on the feed market analysis and the generalization of practical experience of feed enterprises of the Black Sea region of Ukraine, the need for their innovative development to achieve stability and increase competitiveness has been proved. An example of an innovative project impact for the production of feed flour from the Black Sea rapana shell on increasing the competitive advantages of agri-food enterprises in the Black Sea region of Ukraine is given. Consumption volumes are calculated and profits from the production and sale of feeds with the addition of rapana shell flour in Ukraine and the Black Sea region are determined. Taking into account the risks of the project, a strategy for sustainable development of feed companies has been formed. The necessity of creating a research and production cluster on mollusc farming on the basis of the Odessa National Academy of Food Technologies has been proved.

Keywords: management mechanism, competitiveness of enterprises, stable development, animal feed production, agri-food sphere, region

Виробництво комбікормів в Україні є досить розвиненим, пріоритетним, стратегічно важливим і має міждержавне значення. Воно відноситься до матеріалоемних виробництв, тому формування механізму управління конкурентоспроможністю на основі раціонального використання вітчизняної сировини має особливе значення. Найбільш перспективні напрямки інноваційного розвитку комбікормових підприємств України визначаються під впливом світових тенденцій. Це перш за все виробництво високоякісної органічної продукції та виробництво різних продуктів з відходів промисловості. Інноваційна глибока переробка вторинних продуктів дозволяє отримати цінні продукти, необхідні для низки галузей економіки та стає найбільш актуальним в сучасних мінливих умовах. Інновації у виробництві комбікормів забезпечують зростання ефективності галузі, рентабельності продукції та конкурентоспроможності комбікормових підприємств.

В Україні нині лише близько 14 % підприємств впроваджують інновації, в той час як у розвинених країнах – 30 % і більше. Розробку та освоєння нововведень здійснюють 16 % промислових підприємств, в промислово розвинених країнах – 35-40 %, а частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становить лише 3,3 % [1]. Виробництво комбікормів завжди було і є важливим для української економіки, тому його стійкий розвиток передбачає інноваційно-інвестиційну складову.

Для створення і розвитку механізму управління конкурентоспроможністю комбікормових підприємств нині є вкрай необхідним поступове зниження імпорту комбікормів з одночасним розвитком вітчизняної сировинної бази шляхом запровадження

інноваційних технологій виробництва, підвищення якості продукції. Частину проблем можна вирішити лише за рахунок жорсткої, але зваженої державної політики, іншу частину – за рахунок запровадження результатів наукових досліджень у виробництво.

Інновації стають рушійною силою, яка спроможна подолати відмінності в особливостях функціонування підприємств комбікормової галузі. Перед виробниками відкриваються можливості вивчення досвіду зарубіжних компаній, впровадження новітніх, або значно вдосконалених технологій і процесів, нових методів маркетингу і організаційних методів у діяльність підприємства з метою досягнення високого рівня якості продукції та виходу на міжнародний ринок.

Щорічне зростання виробництва комбікормової інноваційної продукції потребує переосмислення підходів до організації виробничого процесу, що передбачає використання ресурсозберігаючих технологій і нових механізмів, зниження виробничих витрат, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції, зростанню економічної ефективності інноваційних проектів і стабільності діяльності комбікормових підприємств.

Якщо кормові добавки містять мікроелементи органічного походження, то ступінь їх засвоєння сільськогосподарськими тваринами і свійською птицею підвищується. Представниками таких кормових добавок є змішанолігандні комплекси (хелати), додавання яких у раціон сприяє збільшенню продуктивності, поліпшенню якості отриманого м'яса та яєць і оптимізації витрат корму на одиницю продукції. Джерелом такої мінеральної добавки з водних гідробіонтів є хижий моллюск – чорноморська рапана (*Rapana Venosa*). Нами доведено необхідність досліджень споживних властивостей і безпечності даного моллюска з метою виробництва біологічно цінної продукції. Формування механізму управління конкурентоспроможністю комбікормових підприємств Причорноморського регіону України запропоновано на основі впровадження інноваційного проекту виробництва комбікормів з мушлі рапани.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню питань інноваційного розвитку агропромислового сектору присвячені праці відомих українських вчених І.Л. Лукінова [2], П.Т. Саблука [3], П.В. Осипова [4] та інших. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку відображено в роботах Б.В. Буркинського [5], В.М. Степанова [5] та інших. Інноваційно-інвестиційні аспекти сталого розвитку агропродовольчої сфери економіки розкрито в працях О.М. Бородіної [6], С.М. Кваші [7], Т.М. Осташко [6], Б.Й. Пасхавера [6], О.В. Шубравської [6], та інших. Вітчизняні вчені В.В. Лагодієнко [8], О.І. Лайко [9], В.Ф. Горячук [9], В.М. Осипов [9] та інші досліджували складові та

резерви забезпечення, концепцію і стратегію сталого розвитку конкурентоспроможності агропродовольчої сфери Причорноморського регіону.

Наукові роботи зарубіжних вчених М. Портера [10], Ф.А. Хайєка [11], Й.А. Шумпетера [12], Г.Л. Азосва [13], Р. Фатхутдінова [14] та інших присвячені дослідженню конкуренції, конкурентоспроможності, джерел конкурентних переваг фірми та розробці методів їх утримання. Проблему конкурентоспроможності в аграрній сфері висвітлювали вітчизняні вчені В.Г. Андрійчука [13], П. Гайдучького, О.І. Драган [14], М.Й. Маліка [15], Ульяновченко О.А. [16] та інших.

Технологічні та економічні питання виробництва комбікормової продукції знайшли відображення в роботах Б.В. Єгорова [17], А.В. Макаринської [18], О.Є. Воєцької [19], Т.В. Бордун [19] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Але нині, коли перед українським суспільством постає завдання децентралізації, все більшої актуальності набувають питання формування механізму управління конкурентоспроможністю підприємств агропродовольчої сфери регіонів. Аспекти формування механізму управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств залишаються недостатньо дослідженими.

Тому в цій роботі ми зупинились на обґрунтуванні стратегічних напрямів інноваційного розвитку переробних підприємств Причорноморського регіону України з метою формування механізму управління їх конкурентоспроможністю. Об'єктом досліджень і узагальнень було обрано економічні відносини переробних підприємств Причорноморського регіону України, які займаються виробництвом продукції з мушлі моллюска рапани чорноморської.

Обсяги вилову рапани в Україні є найнижчими серед усіх причорноморських країн. Найменший вилов рапани на українському узбережжі спостерігався у 2002 році, а найбільший вилов у 2014 році, та дорівнював 91 т та 400 т відповідно. В цілому для періоду 2002-2020 рр. за обсягом річного вилову чорноморській рапани в Україні спостерігався позитивний тренд. Однак ці обсяги можуть бути значно збільшені за умов наявності науково обґрунтованих технологій переробки та логістики рапани. Для забезпечення конкурентоспроможності органічної продукції з моллюска виробництво має бути безвідходним, екологічним і таким, що відповідає світовим стандартам.

Виходячи з цього, вченими Одеської національної академії харчових технологій розроблено технологію приготування борошна з мушлі рапани, яка має високий вміст корисних мінеральних речовин, для додавання у готові комбікормові суміші з метою збалансованого

харчування сільськогосподарських тварин і свійської птиці, виробництва екологічної м'ясної та молочної продукції.

Метою статті є узагальнення практичного досвіду управління конкурентоспроможністю комбікормових підприємств, які випускають борошно з мушлі рапани, на основі впровадження інноваційних проектів і забезпечення стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери Причорноморського регіону в умовах трансформації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розробка безвідходної технології переробки молюска рапани дозволить покращити якість готового комбікорму, повністю зберегти його хімічний склад і поліпшити його якісні і поживні властивості.

Сутність даної новації полягає в розробці технології приготування борошна з ракушки рапани та виробництві збалансованого комбікорму для сільськогосподарських тварин і птиці. Відомо, що борошно з мушлі рапани має дуже різноманітний склад речовин, які позитивно впливають на організм сільськогосподарської худоби і птиці (вітаміни, амінокислоти, мінеральні речовини, білки та інші органічні комплекси). При переробці мушлі на борошно майже всі ці компоненти зберігаються без змін. Перевагами борошна, виготовленого за таким методом є те, що процес проводиться при досить низьких температурах, завдяки чому продукт зазнає мінімальних фізико-хімічних і органолептичних змін, втрат поживних речовин практично немає. Витрати на електроенергію відносно невисокі.

Потреба у даній новації обумовлена тим, що при мінімальних змінах складу продукт має високу поживну цінність і здатність позитивно впливати на організм та здоров'я птахів і худоби. А продукт з такими властивостями користується попитом на ринку комбікормової продукції та робить виробників конкурентноздатними.

Підприємства, які займаються виробництвом охолодженого і замороженого м'яса рапани, утилізують раковини рапани, як відходи. Для цього необхідно оформити паспорт відходів, оскільки його відсутність відноситься до порушення порядку поводження з відходами. До того ж, паспорт відходів має бути надано при укладенні договору з організацією, яка вивозить сміття.

Оксид кальцію, який утворюється при переробці мушлі рапани, широко застосовується в металургії при виробництві сталі та магнію, у будівництві як компонента сухих будівельних сумішей та у системі водопостачання, у харчовій промисловості як харчова добавка Е-529 (регулятор кислотності, речовини для обробки борошна), у цукровій промисловості як сорбент, освітлюючий і фільтруючий матеріал, у нафтопереробній промисловості при виробництві присадок до мастил, у хімічній промисловості при виробництві стеарату і карбиду кальцію, для

нейтралізації кислих ґрунтів і вод при скиданні стічних вод у водойми, у скляній промисловості (12 % оксиду кальцію входить до складу скла), у целюлозно-паперовій промисловості, у стоматології.

Іншим напрямком переробки раковини рапани може бути отримання препаратів кальцію, наприклад, цитрату кальцію, – найбільш легко засвоюваної організмом людини форми [21]. Поодинокі промислові підприємства випускають борошно з раковин рапани, що містить більше 35 рідкісних, життєво необхідних і фізіологічно активних макро- і мікроелементів (Ca, Se, I, Co, 21 K, Mg, Mn, Fe) і вітамінів групи А і D. Органічні добрива у формі борошна покращують структуру ґрунту, сприяють його рівномірному насиченню ґрунту поживними елементами, не залишають шкідливих домішок, не забруднюють підземні води. Аналіз літератури і результатів діяльності підприємств підтверджує доцільність переробки відходів виробництва м'яса молюсків, що забезпечує безвідходність виробництва і збільшує прибуток, а також сприяє оптимізації кругообігу речовин макро- і мікроелементів.

М'ясо постачається у ресторани і на експорт – зокрема у Японію, Китай та Південну Корею. Велика мушля рапани, використовується як сувенір. Також їх сушать, перемелюють у борошно, яке реалізують птахівницьким господарствам. Зяброві кришечки відправляють до Арабських Еміратів і Саудівської Аравії, де їх використовують у косметології. Нутрощі забирають звіроферми на корм норкам.

На наш погляд, переробних підприємств з безвідходною технологією в нашій країні недостатньо, велика частина відходів виробництва цієї продукції знищується шляхом спалювання або викидання на смітник, хоча доцільно її використовувати [21].

Нині для Причорноморського регіону залишається гострою проблема необхідності збільшення обсягів вилову молюска – вселенця рапани (*Rapana Venosa*), який вже знищив гребінців, устриць і продовжує знищувати прибережні поселення мідії – головного фільтратора води, що може призвести до незворотних змін екосистеми Чорного моря [22]. В Турції та Болгарії виділяються державні кошти на збір рапани дайверами, в Україні поки механізм не відпрацьовано.

Починаючи з 90-х рр. ХХ століття, в умовах усіх причорноморських країн стала проявлятися загальна тенденція зростання вилову частки молюсків [23, с.87-89]. Високі ринкові ціни на м'ясо рапани, особливо в Японії, стали стимулом до підвищення здобичі цього молюска у Болгарії, чий вилов у 2000 році склав близько 90 т від загального вилову (4015,7 т) [24, с. 86-88].

Нині Болгарія є найбільшим переробником і експортером рапани на міжнародний ринок. У середині 90-х років в Болгарії великі компанії з США, Великобританії та інших країн створили спільні підприємства, оснащені сучасним

устаткуванням, з відпрацьованою технологією і відлагодженим ринком збуту. У 2019 р. болгарські підприємства BURGAS PLC (Chernomorski Ribolov-bourgas PLC), Sea Food LTD і Black Sea Topshell LTD поділили сфери впливу по видобутку і переробці рапани у Чорному морі, отримали сертифікати ЄЕС на продукцію, що експортується, і стабільно розвиваються. Вилов рапани в болгарській частині Чорного моря за період з 2001 по 2019 роки включно у середньому складав 2164,8 тонн на рік. Найбільш важливими експортними партнерами болгарської рапани є Японія, Туреччина та Греція. Виручка від реалізації рапани у Болгарії за 2012 рік оцінюється в 4200 000 євро. Моллюск експортується обробленим (тільки варене м'ясо) [25, с. 53-57].

Обсяги вилову рапани в Україні є найнижчими серед усіх причорноморських країн. Найменший вилов рапани за досліджуваний період спостерігався у 2002 році, а найбільший – з 2012 по 2014 роки, і склав 91 тонн та 400 тонн відповідно. В цілому для періоду 2002-2015 рр. за обсягом річного вилову чорноморської рапани в Україні спостерігається позитивний тренд. В 2018 році обсяг тіншової реалізації м'яса рапани по Україні склав понад 100 млн. грн. [26]. Обсяги вилову моллюска можуть бути значно збільшені за умови наявності науково обґрунтованих технологій переробки та логістики рапани.

Отже, чорноморська рапана (*Rapana Venosa*) має дуже масивну мушлю. На відміну від інших моллюсків, таких як мідія (*Mytilus edulis*) та моллюск Букцидум (*Bulot*), реалізованих із мушлею, реалізація і транспортування м'яса чорноморської рапани в необробленому вигляді, на наш погляд, є недоцільними з точки зору логістичних перевезень, адже обробка зменшує вагу майже в 4-5 разів [26;27].

На відміну від України, в Болгарії, Румунії та Туреччині сертифікатом ЄЕС введена класифікація сирого і варено-мороженого напівфабрикату рапани за розміром [28]: LLL – до 15 штук/кг, LL – 15-20, L – 21-40, М – 41-60. S – 61-80, SS – 81-120 та SSS – понад 120 штук/кг. Впровадження даної класифікації в Україні є доцільним за умови збільшення обсягів вилову та переробки рапани.

Причини зростання виробництва продукції з рапани полягають у такому:

- корисність м'яса рапанів доведена багатьма дослідженнями, сприяє вирішенню проблеми забезпечення продовольчої безпеки;
- є смачним делікатесом (конкуреноспроможність продукції висока);
- безвідходне виробництво (від рапани використовується все);
- з точки зору екології необхідно постійно обмежувати колонії рапани в Чорному морі.

Обмеження кількості рапани залишається першочерговим завданням для Причорноморського регіону, у зв'язку з чим постає питання про необхідність популяризації

споживних властивостей даного моллюска в Україні, державну підтримку підприємств з переробки рапани чорноморської, налагодження експортних поставок моллюска до країн, де він традиційно користується підвищеним попитом, насамперед Японії, Кореї, Туреччини тощо. Це є основою стабільного забезпечення населення біологічно цінною продукцією і створення висококонкурентних вітчизняних комбікормових підприємств [26].

Відповідно постає питання про необхідність популяризації споживних властивостей даного моллюска в Україні, розробки технологій переробки та логістики рапани чорноморської.

В Україні в Причорноморському регіоні існує три великих виробника рибопродукції та м'яса рапани чорноморської, які мають власний штат дайверів, судна, автопарк, підприємства з переробки м'яса моллюсків і мушлі, морозильне обладнання. Найбільшими є ТОВ «Маріко» і ТОВ «Чорномор Морепродукт». В регіоні існує безліч маленьких підприємств і незареєстрованих поодиноких «тіншових» підприємств, які займаються виловом і переробкою рапани, і, навіть, мушлі рапани. Держава має налагодити механізми, які сприятимуть їх виходу з «тіні», уплаті податків, створенню нових робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

Інноваційні технології з виробництва кормового борошна з м'яса і мушлі моллюсків Причорноморського регіону України розроблено фахівцями кафедри технології комбікормів і біопалива, технології переробки їстівної частини моллюсків – кафедри технології м'яса, риби і морепродуктів ОНАХТ. В якості прикладу управління конкурентоспроможністю комбікормового підприємства Причорноморського регіону України в статті наведено інноваційний проект, розроблений фахівцями кафедри управління бізнесом ОНАХТ на основі технологічних і технічних інновацій.

Мушля рапани (50-70 % всієї маси) підлягає переробці у кормове борошно, насамперед, для свійської птиці [29]. Для оцінки ринку споживання комбікормів з додаванням борошна з мушлі рапани нами проаналізовано її кількість в Україні, норми споживання комбікормів різними видами свійських птахів за регіонами і категоріями господарств [30], на основі чого:

- розраховано споживання комбікормів, виходячи з середньої норми споживання;
- спрогнозовано потреби у кормовому борошні з мушлі рапани;
- спрогнозовано вартість кормового борошна з мушлі рапани;
- спрогнозовано прибуток від продажів кормового борошна з мушлі рапани;
- спрогнозовано добовий прибуток від продажів кормового борошна з мушлі рапани (табл. 1).

Таблиця 1. Розрахунок річного чистого прибутку від продажів кормового борошна з мушлі рапани по категоріях господарств у розрізі областей України в 2019 р.

	Україна	в т.ч. області Причорноморського регіону		
		Миколаївська	Одеська	Херсонська
<i>Господарства всіх категорій</i>				
Чисельність поголів'я свійської птиці, тис. голів	222635,90	2883,40	3409,00	6944,50
Споживання комбікормів (160 г/голову/добу), тис. кг	35621,74	461,34	545,44	1111,12
Прогнозна потреба у кормовому борошні з мушлі рапани (2 %), тис. кг	712,43	9,23	10,91	22,22
Прогнозна вартість кормового борошна з мушлі рапани (10,8 грн/кг), тис. грн	7694,30	99,65	117,82	240,00
Прогнозний прибуток від продажів кормового борошна з мушлі рапани (1,8 грн/кг), тис. грн	1282,38	16,61	19,64	40,00
Прогнозний чистий прибуток добовий від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	1051,55	13,62	16,10	32,80
Прогнозний чистий прибуток річний від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	383817,17	4970,89	5877,01	11972,10
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>				
Чисельність поголів'я свійської птиці, тис. голів	118452,8	840,7	142,8	3751,6
Споживання комбікормів (160 г/голову/добу), тис. кг	18952,45	134,51	22,85	600,26
Прогнозна потреба у кормовому борошні з мушлі рапани (2 %), тис. кг	379,05	2,69	0,46	12,01
Прогнозна вартість кормового борошна з мушлі рапани (10,8 грн/кг), тис. грн	4093,73	29,05	4,94	129,66
Прогнозний прибуток від продажів кормового борошна з мушлі рапани (1,8 грн/кг), тис. грн	682,29	4,84	0,82	21,61
Прогнозний чистий прибуток добовий від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	559,48	3,97	0,67	17,72
Прогнозний чистий прибуток річний від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	204208,84	1449,34	246,18	6467,64
<i>Господарства населення</i>				
Чисельність поголів'я свійської птиці, тис. голів	104183,1	2042,7	3266,2	3192,9
Споживання комбікормів (160 г/голову/добу), тис. кг	16669,30	326,83	522,59	510,86
Прогнозна потреба у кормовому борошні з мушлі рапани (2 %), тис. кг	333,39	6,54	10,45	10,22
Прогнозна вартість кормового борошна з мушлі рапани (10,8 грн/кг), тис. грн	3600,57	70,60	112,88	110,35
Прогнозний прибуток від продажів кормового борошна з мушлі рапани (1,8 грн/кг), тис. грн	600,09	11,77	18,81	18,39
Прогнозний чистий прибуток добовий від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	492,08	9,65	15,43	15,08
Прогнозний чистий прибуток річний від продажів кормового борошна з мушлі рапани (за винятком 18 % податку на прибуток), тис. грн	179608,33	3521,55	5630,82	5504,46

Джерело: складено автором за матеріалами [29;30].

Нині в Україні взагалі, та Одеській області, зокрема, чисельність поголів'я свійської птиці у господарствах населення майже 2 рази перевищує чисельність у сільськогосподарських підприємствах. Саме тому ця категорія споживачів кормового борошна з мушлі рапани є найбільш перспективною. Для підвищення конкурентоспроможності комбікормового підприємства доцільно реалізовувати їм кормове борошно не у "біг-бегах", а у невеличких мішках 10-50 кг. Доведено експорт кормового борошна до країн Близького Сходу.

Узагальнення результатів аналізу дозволило визначити основні напрями переходу до стійкого

конкурентного розвитку комбікормових підприємств з переробки моллюсків:

- збільшення обсягів постачання кормів, перехід на використання більш високоякісної місцевої сировини, поліпшення її споживчих властивостей;
- пошук і концентрація зусиль на невеликих, незайнятих нішах ринку;
- пристосування до потреб конкретних груп споживачів;
- утримання на низькому рівні витрат виробництва комбікормів;
- оптимізація кількісної та якісної структури персоналу;

- підвищення ефективності управління комбікормовими підприємствами;
- розширення обсягів та географії збуту комбікормової продукції, активізація маркетингу;
- мінімізація фінансових ризиків комбікормового підприємства.

Основними ризиками, які знижують конкурентні переваги і стримують розвиток комбікормових підприємств з переробки моллюсків є такі:

- продумана маркетингова політика конкурентів;
- нестабільність в Україні в подальшому може відлякувати іноземних інвесторів;
- не підтримка державою галузі вітчизняного виробництва рапанів /моллюсків може призвести до ситуації, коли вся сировина для виготовлення комбікормів (борошно з мушлі) буде закупатися за кордоном, що дещо підвищить собівартість продукції і наприкінці зробить м'ясо і м'ясні продукти ще малодоступнішими для всіх верств населення.

З урахуванням територіального розташування підприємств Причорноморського регіону доцільно розширити виробництво продукції, тобто вилов хижака-рапани до 300 тонн, і збут кормового борошна.

Висновки

З метою підвищення конкурентоспроможності комбікормових підприємств з переробки моллюсків у Причорноморському регіоні є доцільним випускати інноваційні продукти, наприклад, борошно з мушлі рапанів і комбікормів з них, комбікормів-консервів для домашніх тварин, в подальшому – будівельних матеріалів, медичної та косметологічної продукції, налагодження народних промислів.

В майбутньому конкурентні переваги комбікормових підприємств Причорноморського регіону України зростатимуть за рахунок:

- випуску продукції під торговою маркою «Чорноморська рапана» на основі науково-технологічної бази підприємства спільно з ОНАХТ – комбікормів для сільськогосподарських тварин, свійської птиці, консервованої продукції для домашніх тварин, сувенірної продукції з використанням місцевої екологічної сировини;
- збільшення асортименту в різних упаковках для окремих груп споживачів, що дасть змогу

обрати споживачам найбільш потрібні продукти і послуги;

- диверсифікації діяльності комбікормових підприємств (народні промисли, готельно-ресторанні і туристичні послуги, впровадження виробництва добрив, будівельної, медичної продукції тощо);
- організації соціальних акцій, культурно-мистецьких заходів та тренінгів стосовно охорони екології Чорного моря і боротьби з хижаками;
- участі у Всеукраїнських і міжнародних конкурсах і виставках;
- дієвої та ефективної реклами продукції.

Формування механізму управління конкурентоспроможністю переробних, в тому числі комбікормових, підприємств залежить від зростання ефективності всього агропромислового комплексу, виробництва засобів виробництва, безпосередньо самої агропродовольчої продукції та сировини, а також ринкової інфраструктури, яка пов'язує всі ці три сфери. Вважаємо, що головними завданнями в цьому процесі є ефективний інноваційно-інвестиційний розвиток галузі виробництва комбікормів з метою її переходу на використання новітніх технологій і техніки, вдосконалення логістичної системи. впровадження державою ефективної митно-тарифної політики, недопущення поставок продукції по демпінговим цінам.

Комбікормові підприємства мають низку проблем, обумовлених галузевою специфікою і загальноекономічним розвитком країни. Незважаючи на великий ресурсний потенціал Причорноморського регіону України, існують чинники на рівні держави, регіону і внутрішньовиробничі, які обмежують його використання. У випадку проведення розумних реформ і подолання цих труднощів, комбікормові підприємства матимуть можливість конкурувати зі світовими лідерами галузі.

Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку, доцільно створити науково-виробничий кластер – Всеукраїнський Центр моллюсківництва на базі Одеської національної академії харчових технологій, підприємств з переробки морепродуктів, органів місцевого самоврядування тощо.

Abstract

To create a mechanism for managing the competitiveness of feed enterprises, now it is essential to gradually reduce feed imports with the simultaneous development of the domestic raw material base through the introduction of innovative production technologies, improving product quality. Part of the problems can be solved only through a rigorous balanced government policy, the other part – through the introduction of research results into production. To increase the competitiveness of feed enterprises for processing mollusks in the Black Sea region, it is advisable to produce innovative products, such as shellfish flour and feed from them, canned feed for pets, then - construction materials, medical and cosmetic products, folk crafts.

In the future, the competitive advantages of feed enterprises in the Black Sea region of Ukraine will increase due to:

- production under the brand name "Black Sea Rapana" feed for farm animals, poultry, canned products for pets, souvenirs using local environmental raw materials on the basis of scientific and technological base of the enterprise together with the Odessa National Academy of Food Technologies;
- increasing the range of products in different packages for certain groups of consumers, which will allow consumers to choose the most necessary products and services;
- diversification of feed enterprises activities (folk crafts, hotel and restaurant and tourist services, production of fertilizers, construction, medical products, etc.);
- organization of social actions, cultural and artistic events and trainings on the environmental protection of the Black Sea and the fight against predators;
- participation in All-Ukrainian and international competitions and exhibitions;
- effective and efficient advertising of products.

The creation of a mechanism for managing the competitiveness of feed enterprises depends on increasing the efficiency of the agro-industrial complex, production of production means, agri-food products and raw materials, as well as market infrastructure that connects all three areas.

We convinced that the main tasks in this process are the effective innovation development of the feed industry in order to transition to the use of new technologies and equipment, improving the logistics system, introduction by the state of an effective customs and tariff policy, prevention of products deliveries at dumped prices.

Feed enterprises have a number of problems due to industry specifics and general economic development of the country. Despite the great resource potential of the Black Sea region of Ukraine, there are factors at the state, regional and domestic levels that limit its use. If sensible reforms are carried out and these difficulties are overcome, feed enterprises will be able to compete with world leaders in the industry. To solve this problem, in our opinion, it is advisable to create a research and production cluster – All-Ukrainian Center for Mollusking on the basis of the Odessa National Academy of Food Technologies, seafood processing enterprises, local governments and more.

Список літератури:

1. Інноваційно-інвестиційний розвиток бізнес-структур в Україні : монографія / Басюркіна Н.Й. та ін.; за ред. д.е.н. Басюркіної Н.Й. Одеса : ОНАХТ, 2019. 226 с.
2. Лукинов І.І. Вибрані праці : у 2-х книгах. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. Кн. 1. Агропромислова політика у макроструктурних пріоритетах. С. 247-256.
3. Саблук П.Т. Коденська М.Ю. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві. Київ: ННЦ ІАЕ, 2012. 46 с.
4. Осипов П.В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности. Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2004. 289 с.
5. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку : монографія / Б. В. Буркинський та інші. Одеса : ІПРЕД НАН України, 2012. 714 с.
6. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О. М., д.е.н. Шубравської О. В. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2018. 152 с.
7. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці. Економіка АПК. 2013. № 8 С. 12-23.
8. Лагодієнко В.В., Чайковська М.А., Лагодієнко Н.В. Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. Український журнал прикладної економіки. 2018. Том 3. № 3. С. 93-101. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ujae.tneu.edu.ua>. (дата звернення 04.09.2020 р.).
9. Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я: виклики і можливості: монографія / Б. В. Буркинський та інші. Одеса: ІПРЕД НАН України, 2012. 808 с.
10. Портер М.Э. Конкуренция: пер. с англ. Москва: Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.
11. Хайек Ф.А. Конкуренция как процедура открытия. Мировая экономика и международные отношения. 1989. № 12. С. 23-27.
12. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Москва: Прогресс, 1982. 244 с.
13. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. Москва: Тип. Новости, 2000. 256с.
14. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. Москва: Эксмо, 2004. 544 с.
15. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти : монографія. Київ: ДАКККІМ, 2006. 160 с.
16. Малік М.Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми. : монографія. Київ: Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
17. Ульяновченко О.А. Стратегічний аналіз конкурентних позицій аграрної сфери України та регіональні особливості їх формування. Харків: Харківський регіональний інститут державного

- управління Національної академії державного управління при Президентові України, 2013. С. 2-14.
18. Єгоров Б.В. Технологія виробництва комбікормів. Одеса: Друкарський дім, 2011. 448 с.
  19. V. Iegorov, A. Makarynska, N. Vorona. Quality evaluation of protein feed additive and turkey compound feed. *Grain Products and Mixed Fodder's*, 2020. 20 (3, 79). PP. 34-38.
  20. Б.В. Єгоров, Т.В. Бордун, О.Є. Воєцька, О.І. Шарова. Особливості технології підготовки незернових компонентів у складі вологих комбікормів для домашніх тварин. *Зернові продукти і комбікорми*. 2012. Вип. 1. С. 28-32.
  21. Губанова А.Г., Битютская О.Е., Борисова Л.П. и др. К вопросу о биохимическом составе биопрепаратов из мидии и рапаны. *Труды ЮгНИРО*. Т. 41. Керчь: ЮгНИРО, 1995. С. 165-170.
  22. Апач М.В., Сидоренко О.В., Ситник Ю.М. Фактори формування споживних властивостей чорноморської рапани. *Наук. збірн. «Інтегроване управління водними ресурсами»*. 2014. №2. С. 232-237.
  23. Золотарев П.Н., Евченко О.В. Некоторые черты биологии и оценка запаса рапаны *gastropoda: murexidae* в северо-восточной части Черного моря в 1988-1994 гг. *Вопросы рыболовства*. 2010. № 3(43). С. 442-452.
  24. FAO yearbook. Fishery statistics. Capture production. 2005. Rome: FAO, 2007. Vol. 100/2. 202 p. FAO Fisheries Series № 76. FAO Statistics Series № 195.
  25. Отчет о научной деятельности ЮгНИРО за 2013 год. Керчь : ЮгНИРО, 2013. Т. 51. 176 с.
  26. Апач М.В., Сидоренко О.В., Романенко О.В. Перспективи харчового використання рапани чорноморської (*Rapana Venosa*). *Вісник Львівської комерційної академії. Серія товаровознава*. 2016. Вип. 16. С. 69-72. [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/orac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlca_2016_16_15.
  27. Морська держава. Кримське рибальство в ХХ столітті. [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://fleet.sebastopol.ua/morskaya_derjava/2003_1/krim-ke_ribalstvo_v_hh_stolit.
  28. Промышленная переработка рапаны на предприятиях Украины. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://delvaneo.ru/artsea/mollyusk-rapany/promyshlennaya-pererabotka-rapany.html>.
  29. Погोलів'я сільськогосподарської птиці в Україні на 1 грудня 2019 року. Рейтинги областей. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://market.avianua.com/?p=4307>.

References:

1. Basiurkina, N.J., Vigurzinskaya, S.U., & Gorbachenko, S.A. (2019). Innovation and investment development of business structures in Ukraine. N. J. Basiurkina (Ed.). Odessa: ONAFT [in Ukrainian].
2. Lukinov, I.I. (2007). Selected works. (Vol. 1). Agro-industrial policy in macrostructural priorities. Kyiv: NIC IAE [in Ukrainian].
3. Sabluk, P.T. Kodenska, M.Y. (2012). Conceptual principles of development and implementation of investment programs in agro-industrial production. Kyiv: NIC IAE [in Ukrainian].
4. Osipov, P.V. (2004). Integral production potential of the food industry. Odessa: IMPEERNASU [in Russian].
5. Burkynskyi, B.V., Laiko, O.I., & Lysiuk, V.M. (2012). Scientific principles of developing a strategy for sustainable development. B. V. Burkynskyi (Ed.). Odessa: IMPEERNASU [in Ukrainian].
6. Borodina, O.M. & Shubravskaya, O.V. Agrarian and rural development for the growth and renewal of the Ukrainian economy. O.M. Borodina, O. V. Shubravskaya (Ed.). (2018). Kyiv: IEENASU [in Ukrainian].
7. Kvasha, S.M. (2013). Methodological basis of public decision making in agricultural policy. *Economics of agro-industrial complex*, 8, 12-23 [in Ukrainian].
8. Lahodiienko, V.V., Chaikovska, M.A., Lahodiienko, N.V. (2018). Sustainable development of the agri-food sector of the Black Sea region. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, Vol. 3, 3, 93-101. Retrived from: <http://ujae.tneu.edu.ua> [in Ukrainian].
9. Burkynskyi, B.V., Basiurkina, N.J. & Laiko, O.I. (2012). Socio-economic development of the Ukrainian Black Sea coast: challenges and opportunities. B. V. Burkynskyi (Ed.). Odessa: IMPEERNASU [in Ukrainian].
10. Porter, M. J. (2005). *Competition*. Moscow: Vil'jams [in Russian].
11. Hajek, F. A. (1989). Competition as an opening procedure. *World economy and international relations*, 12, 23-27 [in Russian].
12. Shumpeter, J.A. (1982). *Economic development theory*. Moscow: Progress [in Russian].
13. Azoev, G.L., Chelenkov, A.P. (2000). *Competitive advantages of the company*. Moscow: Novosti [in Russian].
14. Fathutdinov, R.A. (2004). *Organizational competitiveness management*. Moscow: Eksmo [in Russian].
15. Drahan, O.I. (2006). *Management of enterprise competitiveness: theoretical aspects*. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].

16. Malik, M.J., Nuzhna, O.A. (2007). Competitiveness of agricultural enterprises: methodology and mechanisms. Kyiv: IEENASU [in Ukrainian].
17. Ulianchenko, O.A. (2013). Strategic analysis of competitive positions of the agricultural sector of Ukraine and regional features of their formation. Kharkiv: KhRIPANAPA under the President of Ukraine [in Ukrainian].
18. Yehorov, B.V. (2011). Technology of compound feed production. Odesa: Drukarskyi dim [in Ukrainian].
19. Iegorov, B., Makarynska, A., Vorona, N. (2020). Quality evaluation of protein feed additive and turkey compound feed. Grain Products and Mixed Fodders, 20 (3, 79), 34-38.
20. Yehorov, B.V., Bordun, T.V., Voietska, O.E. et. al. (2012). Features of preparation technology of non-grain components as a part of damp compound feeds for pets. Grain Products and Mixed Fodders, 1, 28-32 [in Ukrainian].
21. Hubanova, A.H., Bytiutskaiia, O.E., Borysova, L.P. et. al. (1995). On the question of the biochemical composition of biological products from mussels and rapana. Trudy YugNIRO. (Vol. 41). Kerch: YugNIRO [in Russian].
22. Apach, M.V., Sydorenko, O.V., Sytnyk, Y.M. (2014). Factors of formation of consumer properties of Black Sea rapana. Integrated water resources management, 2, 232-237 [in Ukrainian].
23. Zolotarev, P.N., Evchenko, O.V. (2010). Some features of biology and estimation of the stock of rapana venosa (gastropoda: murexidae) in the northeastern part of the Black Sea in 1988-1994. Fisheries issues, 3(43), 442-452 [in Russian].
24. FAO yearbook. Fishery statistics. Capture pro-duction. 2005. Rome: FAO, 2007. Vol. 100/2. FAO Fisheries Series, 76. FAO Statistics Series, 195.
25. Report on scientific activity of Southern Research Institute of Fisheries and Oceanography. (Vol. 13). Kerch: YugNIRO [in Russian].
26. Apach, M.V., Sydorenko, O.V., Romanenko, O.V. (2016). Prospects for food use of Black Sea rapana (Rapana Venosa). Bulletin of the Lviv Commercial Academy. Commodity series, 16, 69-72. Retrived from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlca_2016_16_15 [in Ukrainian].
27. Sea state. Crimean fishing in the twentieth century. Retrived from: http://fleet.sebastopol.ua/morskaya_derjava/2003_1/krimsk-ke_ribalstvo_v_hh_stolit [in Ukrainian].
28. Industrial processing of rapana at Ukrainian enterprises. Retrived from: <http://delvaneo.ru/artsea/mollyusk-rapany/promyshlennaya-pererabotka-rapany.html> [in Russian].
29. Poultry in Ukraine as of December 1, 2019. Area ratings. Retrived from: <http://market.avianua.com/?p=4307> [in Ukrainian].
30. Poultry Market. Poultry farming of Ukraine and the world. Retrived from: <http://market.avianua.com/?p=4350#more-4350> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Басюркіна Н.Й. Інноваційний розвиток як основа формування механізму управління конкурентоспроможністю комбикормових підприємств Причорноморського регіону України / Н. Й. Басюркіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2020. – № 3 (49). – С. 5-13. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No3/5.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.03.2020.1. DOI: 10.5281/zenodo.4436779.

Reference a Journal Article:

Basiurkina N.J. Innovative development as the basis of formation of the competitiveness management mechanism of feed enterprises in the Black Sea region of Ukraine / N. J. Basiurkina // Economics: time realities. Scientific journal. – 2020. – № 3 (49). – P. 5-13. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No3/5.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.03.2020.1. DOI: 10.5281/zenodo.4436779.

